

„VALLÁS”

1. “VALLÁS” - NÉHÁNY ISMERT MEGHATÁROZÁS

“Minden ismert vallási hit, legyenek egyszerűek vagy összetettek, közös jellegzetességet mutat: feltételezi az emberek által megfogalmazott valóságos vagy ideális dolgok osztályozását két - egymással ellentétben álló - osztályra, amelyeket általában két különböző terminussal jelölnek, ezeket jól adják vissza a profán és a szent szavak.” (...) “Egy vallás a szent- vagyis elkülönült, tiltás alá vont - dolgokra vonatkozó hiedelmek és gyakorlati cselekvések összefüggő rendszere, olyan hiedelmek és gyakorlati cselekvések, amelyek mindazokat, akik csatlakoznak ezekhez, egyazon, Egyháznak nevezett, erkölcsi közösségben egyesítik.”

(Émile Durkheim, *Les formes élémentaires de la vie religieuse: Le système totémique en Australie* (Paris, Alcan, 1912. /Paris, QuadrigePUF, 1985: 50 és 65). A fordítást lásd: Simon Róbert, *A vallástörténet klasszikusai*, Osiris Kiadó (2003), 574. old.

A vallás 1) szimbólumok olyan rendszere, amely arra szolgál, hogy 2) erőteljes, meggyőző és hosszan tartó motivációkat és lelkiállapotokat hozzon létre az emberekben, miközben 3) kialakítja a létezés általános rendjének koncepcióit, és 4) ezeket a koncepciókat a tényszerűség olyan aurájába öltözteti, amelyben 5) a lelkiállapotok és motivációk egyedülállóan valóságosnak tűnnek.

Clifford Geertz: „A vallás mint kulturális rendszer”, ford. Botos Andor, in: Clifford Geertz, *Az értelmzés hatalma*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001, 76. o.

“Roughly, religion is (1) a community ‘s costly and hard-to-fake commitment (2) to a counterfactual and counterintuitive world of supernatural agents (3) who master people’s existential anxieties, such as death and deception. All known human societies, past and present, bear the very substantial costs of religion’s material, emotional, and cognitive commitments to factually impossible worlds.” (Scott Atran, *In Gods we trust, The Evolutionary Landscape of Religion*, Oxford: OUP, 2002)

1. valamely közösség költséges és nehezen meghamisítható elkötelezettsége
2. olyan természetfölötti ágensek kontrafaktuális és kontraintuitív világa iránt
3. akik képesek uralni az emberek egzisztenciális szorongásait

2. VAJON DEFINIÁLHATÓ-E A “VALLÁS”?

A VALLÁS NEM DEFINIÁLHATÓ, MIVEL A VALLÁS FOGALMA

- A. CSALÁDI HASONLÓSÁGON ALAPULÓ FOGALOM

- B. KLASZTER-FOGALOM

A.

LUDWIG WITTGENSTEIN (1889 - 1951)

“(…) az egymást átfedő és keresztező hasonlóságok bonyolult hálóját látjuk. Hasonlóságokat nagyban és kicsiben. Ezeket a hasonlóságokat nem tudom jobb szóval jellemezni, mint hogy ‘családi hasonlóságok’; mert így fedik és keresztezik egymást azok a különböző hasonlóságok, amelyek egy család tagjai között állnak fenn: termet, arcvonások, a szem színe, a járás, a temperamantum stb.” (Ludwig Wittgenstein, *Filozófiai vizsgálódások*, 66 - 67)

JÁTÉK 1

ABCD

JÁTÉK 2

BCED

JÁTÉK 3

CGEFH

JÁTÉK 4

GHJKL

B.

William P. Alston “Religion”, in *The Encyclopedia of Philosophy*, New York Macmillan, 1967.

- (1) Hit természetfölötti létezőkben (istenekben)
- (2) A szent és a profán megkülönböztetése
- (3) Olyan rituálék, amelyeknek szent dolgok a tárgyai
- (4) Olyan morális szabályok, amelyekről azt gondolják, hogy az istenektől erednek és az istenek szankcionálják a megsértésüket
- (5) Vallásos érzület - áhitat, a misztérium jelenlétének érzése, a bűnösség érzése stb. - általában szent tárgyak jelenlétében és a rituálé gyakorlása közben: ez az érzület természetfölötti létezőkhöz kapcsolódik)
- (6) Kommunikáció az istenekkel
- (7) Olyan világkép, amely tartalmazza a világ létezésének célját és az egyén helyét a világegészben
- (8) Az egyének életének a berendezése az említett világképnek megfelelően
- (9) Olyan társadalmi csoport, amit a fentiek tartanak össze.

“religion-making characteristics” - önmagában egyik sem szükséges és elégséges feltétele a vallásnak, de mindegyik jelenléte hozzájárul(hat) ahhoz, hogy valamilyen jelenségcsoportot vallásnak nevezhessünk

ha elegendő van jelen a “megfelelő mértékben” : vallás

HATÁRELDÖNTÉSI PROBLÉMÁK

politikai vezérek kultusza	maoizmus
babonák	buddhizmus
talizmánok és amulettek	szcientológia
karácsonyi ajándékok	szabadkőművesség
nemzeti himnuszok	rózsekeresztesek
eskü- és átok	confucianizmus
esküvői rituálék	woodoo
virrasztás (halottak)	sport-klubok
stb.	etc.

TOVÁBBI PROBLÉMA: A VALLÁS SZÁMOS “BEVETT” JELLEGZETESSÉGE KÖNNYEN OPPONÁLHATÓ

A vallás enyhíti a szorongást, megnyugvással és vigasszal szolgál - értelmet adunk a szenvedésnek (az emberi élet nem jelentés nélküli események sora, hanem mélyebb jelentéssel bír - vö. pl. Abelardus: *Historia calamitatum*)

A vallás metafizikai kérdésekre válaszol (világkép)

A vallás a legfőbb jó eszméjén alapul és morális közösségben egyesíti az embereket

A vallás magyarázatot ad a természeti jelenségekre

A vallás magyarázatot ad olyan mentális jelenségekre, mint az álmok vagy látomások

A vallás a transzcendens Istenre vonatkozik

stb.

A vallás legalább annyi szorongást generál, mint amennyit enyhít: bosszúálló szellemek és istenek, neurotikus apácák apokaliptikus víziói az általános iskolában, örök kárhozat, keringés a bűnös gondolatok körül és egyebek

A vallási gondolatokat konkrét szituációk aktiválják (az idei termés, ez és ez a betegség, ez az újszülött, ez a halott, etc.)

az idegen csoportokkal szembeni viselkedés szabályai - a háború igazolása (modern: “az igaz vallás”, “az igazhitűek”, “Istenért és a hazáért/királyért” etc. - a tömeggyilkosság egyik legperverzebb teológiai igazolási kísérlete - Arnauld Amaury, 1209, Béziers: “Caedite eos. Novit enim Dominus qui sunt eius”. Caesarius, *Dialogus*, 1, 5.21, p. 302.)

Keveset magyaráz, inkább misztériumot gerjeszt

Ott, ahol nincs rájuk vallási magyarázat, nem tekintik rejtélyesnek ezeket

Sokféle ágens létezik a vallásokban: jó és rossz szellemek, istenek, stb. és ezek közvetlen kapcsolatban vannak az emberekkel

Stipulatív definíció:

pl. 'Jack the Ripper' : "the man who murdered X,Y, and Z"

